

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ВИОКРЕМЛЕННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ З ОБ'ЄКТІВ ОХОРОНИ АВТОРСЬКИМ ПРАВОМ В ОКРЕМУ КАТЕГОРІЮ

ABOUT THE NEED OF RELEASING COMPUTER PROGRAMS FROM COPYRIGHT PROTECTION UNDER CATEGORY

Лопошук Д.В., студентка III курсу

*Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Яскорський М.О., студент III курсу

*Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Стаття присвячена висвітленню однієї з найактуальніших правових тем XXI століття у вітчизняному законодавстві – проблемі охорони права на комп'ютерні програми. У статті висвітлюються одна з основних проблем захисту авторського права, саме категорія охорони права на комп'ютерні програми – та зроблена спроба надати пропозиції щодо усунення прогалин у сфері інтелектуальної власності. В Україні, згідно з чинним законодавством, комп'ютерні програми є об'єктом авторського права й охороняються як літературні твори. Загалом законодавство України відповідає вимогам щодо правової охорони комп'ютерних програм у країнах ЄС та інших розвинутих країнах світу. Але через стрімкий розвиток технологій створення програм подальшого вдосконалення правової охорони зазначеного об'єкта права інтелектуальної власності не втрачає своєї актуальності. Проаналізовано питання Інтернет-піратства та шляхи боротьби з ним; запропоновано криміналізацію подібних дій з метою підвищення соціального значення відносин, пов'язаних зі створенням комп'ютерних програм. Також досліджено питання регулювання трудових відносин у зв'язку з виконанням робіт щодо створення комп'ютерних програм. Запропоновано доповнення законодавства з авторського права нормами й варіанти можливостей з розроблення на їх основі механізмів зі збереження охорони ідей і принципів, які є основою комп'ютерної програми. Вивчено питання алгоритму комп'ютерної програми й акцентовано увагу на необхідності закріплення поняття «алгоритм комп'ютерної програми» на рівні з поняттям «комп'ютерна програма», проаналізовано важливість і місце алгоритму для комп'ютерної програми. Автори дійшли висновку про неможливість ототожнення комп'ютерної програми як об'єкта захисту авторським правом і літературного твору, який захищається тим же авторським правом, на одному рівні, ідентичного розуміння цих понять. Запропоновано можливість відмежування комп'ютерної програми в окрему категорію захисту авторським правом і відмежування її від літературних творів.

Ключові слова: комп'ютерна програма, авторське право й суміжні права, алгоритм, інтелектуальна власність, ІТ-продукт, мережа Інтернет.

The article is dedicated to covering one of the most important legal issue of the 21st century, about the problems of protection of the right to computer programs in the Ukrainian legislation. The article covers some of the major issues of copyright protection, namely in the category of protection of rights to computer programs, and attempts to make proposals for the elimination of gaps in the field of intellectual property. In Ukraine, under current law, computer programs are subject to copyright and protected as literary works. In general, Ukrainian legislation meets the requirements for legal protection of computer programs in the EU and other developed countries. However, due to the rapid development of software development technologies, the issue of further improvement of the legal protection given to the object of intellectual property rights doesn't lose its relevance. The article analyzes the issues of Internet piracy and ways to combat it; it proposes to criminalize such actions in order to enhance the social value of computer-related relationships. The issue of regulation of labor relations in connection with the execution of work on the creation of computer programs has also been explored. The proposed amendments to copyright laws and options for developing on their basis the mechanisms for safeguarding the ideas and principles that underpin the computer program. Within the framework of the work, the computer program algorithm issues are investigated and attention is paid to the necessity of securing the concept of the computer program algorithm at the level with the term "computer program", the importance and location of the algorithm for the computer program were analyzed. The authors concluded that it was not possible to identify a computer program as an object of copyright and literary work that is protected by the same copyright at the same level and to have an identical understanding of these concepts. Proposed to distinguish a computer program into a separate category of copyright protection and to distinguish them from literary works.

Key words: computer program, copyright and related rights, algorithm, intellectual property, IT product, Internet.

Постановка проблеми. Натепер в умовах діджиталізації питання необхідності захисту права власності на об'єкти програмування, зокрема на коди програмування, стало досить актуальним. Ураховуючи, що всі аспекти віртуального життя неможливі без програмного забезпечення, стають зрозумілими необхідність переосмислення нормативного закріплення категорії комп'ютерних програм і недооцінювання його вітчизняним законодавцем. Із кожним днем зростає роль інформації та все більше людей долучається до сфери інформаційних технологій, що, у свою чергу, вимагає оновлення й покращення програмного забезпечення, чим і підтверджується високий рівень попиту на результати програмування.

Тому **метою статті** визначення правової природи комп'ютерних програм у цивільному законодавстві та дослідження правової природи комп'ютерних програм в аспекті необхідності переосмислення ролі та правової природи категорії комп'ютерних програм як об'єктів авторського права.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Питанню правової природи комп'ютерних програм присвя-

чено роботи низки вчених, серед яких – С.А. Петренко, О.В. Ревинський, Г.В. Віталієв, Б.В. Кузьменко, Ю.О. Заїка та ін. У працях вони висвітлили різноманітні погляди на цю правову проблему. У науково-правовій літературі відсутня єдина думка щодо цього питання, що підкреслює необхідність його подальшого дослідження.

Виклад основного матеріалу. У 2020 році українське законодавство зраховує програмне забезпечення й загалом усі програмні продукти, зокрема й комп'ютерні програми, до об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються в порядку, передбаченому для охорони літературних творів. Подібне регулювання об'єктів, які сьогодні стали однією з найважливіших галузей нашого життя, є доволі дивним. Зокрема, згідно зі ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права», комп'ютерна програма – це набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи в будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для читання комп'ютером, які приводять його в дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як

операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктному кодах) [1]. У цьому визначенні законодавець чітко окреслив комп'ютерну програму як уже виражений у певній формі набір інструментів, що можна назвати хибним, адже сутність комп'ютерної програми визначається в безпосередньому алгоритмі, який визначає функціональність програми. Тобто закон розуміє й охороняє комп'ютерну програму в аналогії з будь-яким іншим художнім твором, наприклад, романом, охороняючи саме зовнішнє вираження й безпосередньо розміщені символи, а не спосіб їх розміщення.

Забезпечуючи охорону форми твору, авторське право об'єктивно не захищає алгоритм, що лежить в його основі. Тобто, якщо запозичити алгоритм самої програми, це не буде належати до порушення авторських прав, що є абсолютно неправильним.

В історії права міжнародне закріплення охорони авторським правом за комп'ютерними програмами відбулося в 1991 р., згідно з Директивою Європейського Союзу «Про правову охорону комп'ютерних програм» [2]. Відповідно до Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності СОТ [3], «комп'ютерні програми у вихідному або об'єктному коді охороняються подібно до охорони, що надається літературним творам за Бернською конвенцією 1995 року». Практично таку ж міжнародну норму закріпив Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, відповідно до якого «комп'ютерні програми охороняються як літературні твори в розумінні статті 2 Бернської конвенції».

Основною й чи не єдиною позитивною рисою цього законодавства є презумпція авторства щодо написаного твору. Це є характернішим і важливішим для літературних творів, проте іноді може відіграти вирішальну роль у судовому провадженні. Ця презумпція полягає в необов'язковості реєструвати свій твір для підтвердження свого авторства, воно виникає з факту написання такого твору. Ще однією перевагою можна визначити довгий термін охорони прав на програмний твір, а саме 70 років після смерті автора, проте натепер це не є зовсім актуальним, адже технології стрімко розвиваються й те, що є актуальним сьогодні, буде не потрібним через рік.

Варто також зазначити, що хоч законодавство регулює основний обсяг охоронюваних прав, пов'язаних із комп'ютерними програмами, проте воно не поширює свою охорону на ідею, закладену в комп'ютерну програму, логіку її роботи, мову програмування та алгоритм.

У Європейських країнах широкого застосування набула реєстрація патентів на коди, проте в Україні патенти можуть застосовуватися тільки для винаходу, корисної моделі та промислового зразка. IT-програму, звичайно, можна спробувати зареєструвати як корисну модель, проте вона повинна підпадати під критерії новизни та придатності до промислового використання, саме через це лише невелика кількість таких об'єктів інтелектуальної власності може розраховувати на отримання патенту. Окрім цього, ускладнюється процес терміном отримання патенту, такий процес займає не менше ніж 2 роки, що є дуже болючим для IT-сфери, адже, вірогідно, програма із цим функціоналом уже буде не актуальною.

Відповідно до ч. 2 ст. 312 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [4], вищим спеціалізованим судом є Вищий суд з питань інтелектуальної власності. Надзвичайно позитивним є те, що законодавець розуміє важливість урегулювання питань у сфері інтелектуальної власності суддями, які краще розуміють специфіку об'єктів інтелектуальної власності, проте, на нашу думку, недостатньо створити лише суд, законодавство потребує негайного вдосконалення, щоб відповідати потребам часу.

Особливо болюче стоїть питання піратства комп'ютерних програм в Україні, адже національне законодавство порушує це питання в ст. 50 Закону Укра-

їни «Про авторське право та суміжні права» в частині «піратство у сфері авторського права і (або) суміжних прав – опублікування, відтворення... Інтернет-піратство, тобто вчинення будь-яких дій, які відповідно до цієї статті визнаються порушенням авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет». Хоча наявна цивільно-правова відповідальність за такого роду діяльності, проте на просторах Інтернету надзвичайно важко визначити особу порушника й, відповідно, покарати. На нашу думку, було б надзвичайно дієвою криміналізація такої статті з метою розуміння порушника, того, яку шкоду він завдає автору твору й, відповідно, яку відповідальність він унаслідок учинення таких дій понесе.

Також, згідно зі ст. 429 Цивільного кодексу України [5], майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, і юридичній або фізичній особі, де або в якій він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором. Ця стаття зобов'язує роботодавців підписувати багато договорів зі своїми працівниками на кожен окремий об'єкт інтелектуальної власності, а іноді навіть породжує судову тяганину, якщо такий договір буде визнаний недійсним. Ця стаття не лише не захищає права роботодавців, а й ускладнює їм життя, створюючи додаткову документну тяганину (якщо перефразувати останнє речення).

Всесвітня організація інтелектуальної власності (далі – ВОІВ (англ. WIPO)) – це одне зі спеціалізованих агентств ООН, створене в 1967 році. ВОІВ – це глобальний форум, що займається питаннями політики, зміцнення співпраці, надання послуг та інформації в галузі інтелектуальної власності. Україна є членом цієї організації ще з 1970 року. У конвенції про заснування ВОІВ прописані функції цієї організації, але основними з них є розроблення заходів щодо поліпшення захисту інтелектуальної власності в усьому світі й забезпечення функціонування служб, які здійснюють захист цього права.

Відповідно до річної доповіді ВОІВ «Світові показники діяльності у сфері інтелектуальної власності», у 2019 році попит на інструменти охорони інтелектуальної власності в усьому світі досяг нового рекордного рівня, а основний приріст числа заявок на реєстрацію патентів, товарних знаків, промислових зразків та інших прав інтелектуальної власності, що лежать в основі глобальної економіки знань, припадає на Китай [6].

Також потрібно вжити інших заходів з метою охорони прав на комп'ютерні програми, зокрема здійснення реєстрації коду програми як безпосереднього об'єкта авторського права. Безсумнівно, реєстрація надає перевагу в разі суперечностей чи порушень авторських прав.

На думку В.М. Антонова, комп'ютерні програми як специфічні об'єкти інтелектуальної власності повинні мати особливий режим правової охорони. Поряд з авторським правом вони мають охоронятися патентним договорним правом, законодавством про недобросовісну конкуренцію, про охорону комерційних таємниць [7]. Особливе регулювання питання комп'ютерних програм у Сполучених Штатах Америки, де його охорона й захист здійснюються в рамках інституту патентного, а не авторського права, як в Україні. При цьому тут найбільш динамічно розвиваються суспільні відносини, що складаються з приводу створення комп'ютерних програм і введення їх до цивільного обороту, відповідно до них розвивається й новітнє законодавство. Безсумнівно, іншим державам варто врахувати досвід США під час створення й розвитку власних авторсько-правових норм.

Висновки. Отже, з огляду на все викладене вище, стає зрозумілим, що правова природа комп'ютерних програм значно відрізняється як за змістом, так і за смисловим наповненням і зовнішнім вираженням від усіх інших визначених законодавством об'єктів авторського права.

Для дослідження та правильного врегулювання проблем, наявних в українському законодавстві, необхідний комплексний підхід до вивчення й установлення захисту прав інтелектуальної власності.

Ми вважаємо за необхідне визначити в законодавстві, що специфічним охоронюваним елементом комп'ютерної програми є закладений у ній алгоритм – основний структурний компонент програми, що полягає в певній послідовності дій, які здійснюються з метою вирішення певного завдання. На основі одного алгоритму можна написати кілька текстуально різних програм, заснованих на одній ідеї вирішення завдання, адже в цьому й проявляється проблема: використавши алгоритм іншою мовою програмування, можна отримати зовнішньо інший результат, який уже також буде охоронятися авторським

правом, хоча створений за алгоритмом, який не був захищений правом. Не потрібно розуміти комп'ютерну програму як аналогію з літературними творами, тому що якщо літературні твори охороняються в їх зовнішньому вираженні, то комп'ютерна програма є набагато складнішою. У зв'язку з цим пропонуємо доповнити спеціальне законодавство, яке регулює ці відносини, текстом: «Комп'ютерна програма – це алгоритм, виражений у наборі інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи в будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його в дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктному кодах)».

ЛІТЕРАТУРА

1. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-XII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
2. Директива Ради Європейського співтовариства про правову охорону комп'ютерних програм від 14 травня 1991 р. № 91/250/ЄЕС / *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_065.
3. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15 квітня 1994 р. № 981_018 / *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018.
4. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
6. World Intellectual Property Organization. URL: <https://www.wipo.int/portal/en/>.
7. Атаманова Ю.Є. Господарсько-правове забезпечення інноваційної політики держави : монографія. Харків : ФІНН, 2008. 424 с.